

A katedra volt az ő világa - Csernyák László életútja

Molnár Sándor

Budapesti Gazdasági Egyetem, PSZK

DOI: [10.29180/978-615-6342-61-4_1](https://doi.org/10.29180/978-615-6342-61-4_1)

Csernyák Laci pályája alakulhatott volna úgy is, hogy most kutatói tevékenységéről beszélgetnénk. Rendelkezett mindazon képességekkel, hogy eljusson egy akadémiai doktori értekezéshez, és azt sikeresen megvédje. Nem tette. Energiáit az oktatásra összpontosította. A katedra volt az Ő világa. A jövő nemzedék formálását mindennél fontosabbnak tartotta.

Az előadásomhoz anyagot gyűjtve, mindenekelőtt hozzájutottam a Szalontai István (Miskolci Egyetem), Kispéter Józsefnek írt leveléhez, melyben összefoglalta a Csernyák Laci oktatói tevékenységével kapcsolatos gondolatait. Előbb úgy terveztem, hogy az abban található megállapításokhoz csatlakozva készítem el előadásomat, amely természetesen bővebb kell legyen, mint egy levél. Rájöttem azonban, hogy a Szalontai István összefoglalójának gondolati egységét vétek lenne megbontani. Ezért mindenekelőtt, szó szerint ismertetem a levelet, majd anélkül, hogy megpróbálnék elmélyülni azokban az okokban, melyek a Laci életútját úgy alakították, hogy szabad akaratából az oktatást választotta az intenzív, folyamatos kutatómunka helyett, néhány sztorit villantok fel Laci életéből. Ezeket a történeteket tőle hallottam, sokaknak elmesélte. Most felidézünk ezekből néhányat. Tesszük ezt azért, mert környezetében mindannyian tudtuk, Lacit a sztorik éltették, rendkívül szerette azokat. Talán az lenne az egyetlen kifogása, hogy nem a legvidámabb, nem a legérdekesebb történeteket választottam ki. Mindenekelőtt lássuk tehát a levelet.

Kedves Jóska!

Örülök, hogy valamiben segíthetek. Kérésedre röviden az alábbiakat gondoltam:

A katedra volt az Ő világa. Mikor fellépett rá hallgatóival szembenézve, mindenki tekintetét keresve és megtalálva köszöntötte őket. A külvilág kikapcsolódott. Arca megváltozott és szinte érezni lehetett azt a sugárzást, amellyel a tananyagot próbálta átadni. Még idősebb korában is óráira gondolatban mindig komolyan felkészült. Tudta, hogy az előadásán honnét hová akar eljutni és azt is, hogy „Céltalan hajósnak nem kedvez a szél” (Konfucius). A nehezebb anyagrészekhez könnyen érthető szellemes gyakorlati példát mondott. Tömören, precízen fogalmazott. Táblára írt tételei, „szövegei” mind külalakban, mind tartalmilag nyomdakészek voltak. Lényegmeglátása és lényegmeglátatása fantasztikus volt. Ilyenkor minden testrészével magyarázott és szinte sugallta hallgatóiba a tananyagot.

A figyelem lazulásakor vicceket, aforizmákat vagy versidézeteket mondott. Olykor sziporkázó humorára is a lényegmeglátás volt a jellemző. Ő előle a fa nem takarta el az erdőt.

Előadása végén hallgatói szeméből látta aznapi munkájának az eredményét. Szobájába való felmenetelekor saját magában kiértékelte óráját és kollégáinak elmondta azt, amit nem hangsúlyozott eléggé.

Számonkérésére a szigorúság és a következetesség volt a legjellemzőbb, még akkor is, ha a bukások magas száma miatt a felsőbb vezetőktől többször figyelmeztetést kapott. Megkövetelte mindazt, amit a gondosan megtervezett tananyagból elmondott. Az írásbeli dolgozatok kérdéseit, például igényesen úgy állította össze, hogy abból az anyag lényeges részei újból kiemelhetők voltak. Ugyanazon tantárgynál több évet összehasonlítva sem találunk feladatai között azonosat. Szinte minden példát úgy fogalmazott meg, hogy a megoldáshoz utasítást is adott, de a mechanikus begyakorlottság nem volt elég. Értetni is kellett egy kicsit hozzá. Minden vizsgairásbelibe tett egy-két ún. jobbagnak való feladatot, amellyel a jó jegyért munkára kényszerítette a jobb hallgatókat és ezzel ösztönözte kollégáit is az igényesebb munkára.

Lacira a legjellemzőbb és legfontosabbak a ZUGGAZDÁSZ c. lapban „A katedra az én világom” címmel található. Az interjú lényegében a hitvallása, ars poetikája. A cikket Ő írta.

Nagy tisztelettel és baráti üdvözlettel ölel Szalontai Pista

Most tekintsük át időrend szerint a Laci életútját, néhány történeten keresztül.

Laci első emlékezetes találkozása az oktatásüggyel:

Az idősebb nemzedékek képviselői ebben a teremben is emlékezhetnek azokra az időkre, amikor a kisebb falvakban összevont csoportokban történt az oktatás. Magam is olyan iskolába jártam, ahol a két tanterem egyikében délelőtt az 1.-3., másikában a 2.-4. osztályok egyidejűleg, összevontan jártak iskolába. Délután az 5.-6. illetve a 7.-8. osztályok voltak összevonva. Voltak az ún. rendes órák, mai szóhasználattal kontaktórák, és voltak önálló órák. Ezek abból álltak, hogy a tanár az óra elején kiadta a feladatokat, és a tanulók önállóan elfoglalták magukat, jó esetben a tananyaggal. Laci iskolájában Felsőmocsoládon, még ennél is kisebb iskola volt. Ott délelőtt az alsó tagozat négy osztálya egyetlen teremben volt, délután a felső tagozatot tanították.

Azon az emlékezetes napon, a másodikos Laci meglehetősen hamar végzett az osztályának kiadott feladatokkal, és szokása szerint a tanító által vezetett órát figyelte. A tanító épp a saját negyedikes fiától várta egy matematika feladat megoldását, ami sehogy sem akart összejönni. A másodikos Laci egy idő után nem tudta türtőztetni magát és bekiabálta a végeredményt. A tanító ezért alaptól meg kellett volna dorgálja, de a Laci tanítója egy nagyon okos ember

volt. Elmondta az osztálynak, hogy ezt a feladatot még a negyedikesek is csak ezután fogják tanulni. Még igazság szerint a negyedikeseknek sem „kötelező” a választ ismerni. De ha már Laci ilyen szerencsésen ráért a végeredményre, akkor kap jutalmul egy almát, ha megígéri, hogy máskor nem zavarja meg az oktatást. Laci, mint egy kincset vitte haza az almát. Mivel szülei nem voltak otthon, várt estig és csak akkor kezdett bele az elfogyasztásba, amikor már édesapja és édesanyja is láthatta, szerzeményét. Apjának, aki földműves volt, hamar feltűnt az alma. A honnan szerezted? kérdésre kapott válasz, hogy a tanítótól kaptam egy jó válaszáért, sehogy nem volt kerek, ugyanis a tanító az almát a faluban inkább kapni szokta, mint osztogatni. Főként nem szokott jó feleletéért tárgyi jutalmat adni. Az esemény részletes elmeséltetése után a Laci apja, aki szintén egy nagyon okos, népi bölcsességekkel bőségesen felvértezett ember volt, nem sokat gondolkozott. Ő is megjutalmazta Lacit, ...- egy hatalmas pofonnal, valamint egy útravalónak szánt mondattal: Soha ne tudd azt, amit a tanító fia nem tud.

Nos, ez volt Lacinak az első emlékezetes találkozása az oktatásüggyel, – és a népi bölcsességgel.

Életútja a mocsoládi iskolából a legjobb kaposvári gimnáziumba vezetett. A jelenlévők számára nem jelenthet meglepetést, hogy a matematika és az azzal kapcsolatos tárgyak iránt érdeklődött. A Szegedi Egyetem matematika-fizika szakát célozta meg. A tanárai tudatták vele, hogy kiváló középiskolai eredményei alapján felvételi nélkül bekerül az egyetemre. Neki csak annyi feladata maradt, hogy az írásbeli alatt megjelenjen Szegeden és középiskolai bizonyítványának bemutatásával igazolja a felvételre való jogosultságát. Az írásbeli elindultát követően egy órával sorra is került. Egy hivatalnok megállapította, hogy hibádzik a dolog, mert igaz, hogy nem volt a felvételi mentességhez szükséges tárgyak között négyesnél rosszabb jegye, de másodikban a magyar nyelv négyes osztályzata egy hármastan és egy ötös irodalom átlagolásából származott. Az írásbeli idejéből már több mint egy óra eltelt, ezért saját kérésére ellenére nem engedték leülni és írásbeli felvételt tenni. Így lett a menteségből szigorított felvételi. A szigorított felvételi elég rövid volt, mert a második kérdés megválaszolása után, a bizottsági elnöki tisztet betöltő professzor csak a szabályok szerencsétlen voltát szidta, és a történet a lehető legkedvezőbb fordulatot vette.

A Jugoszláv határ közelsége és a kor rengeteg sztorit szolgáltatott az egyetemista években, de ezek nem annyira az oktatásról, hanem inkább a kollégiumi tüzelőszerzésről, indokolatlan rendőrségi atrocitásokról szóltak, ezeket most átugorjuk.

Szegedről a Veszprémi Vegyipari Technikumba került tanítani. Itt a főállásán kívül kollégiumi nevelőtanárként is működött. Olyan sok órája volt, hogy

minden nap reggeltől estig tanított, hétvégén pedig a kollégiumi programokat szervezte.

A taposómalomból úgy lépett ki, hogy elment Miskolcra, egy ipari céghez sugárzó anyagokkal bíbelődni. Nem azért, mert annyira szerette volna a hegesztési varratokat átvilágítani, hanem azért, mert az egyetemen órákat tarthatott, kapcsolatba kerülhetett a felsőoktatással. Miután a Miskolci Egyetemre került adjunktusnak, egy aspirantúrárt pályázott meg. Szegedre járt tanulni, a rajongásig szeretett Bolyai intézetbe.

Mint elmondta kivételesen jó körülmények közé került azáltal, hogy megengedték neki, hogy az intézetben aludjon. Éjjel, ha egy ötlete jött a kutatáshoz, nem kellett reggelig várni, egyszerűen átsétált az intézet könyvtárába és máris rendelkezésére álltak a legfrissebb folyóiratok és könyvek. Csak egyszer alakult ki kényes helyzet. Egy újonnan felvett portás nem tudott arról, hogy a Matematika Intézetnek lakója van, az éjjeli lámpagyújtást követően kihívta a rendőrséget. Mindössze két dolgot kellett a rendőröknek megmagyaráznia: mit keres az épületben hajnali három órakor, és hogy miért pizsamában olvassa a folyóiratokat.

A kandidátusi értekezés sikeres megvédése után választania kellett, milyen arányban foglalkozik kutatással, illetve oktatással. Ebben az időszakban kapott meghívást a Pénzügyi és Számviteli Főiskola Matematika–Statisztika Tanszékének vezetésére. Ezzel szoros összefüggésben van, hogy életét a magyar oktatásügyre tette fel.

Amikor a Pénzügyi és Számviteli Főiskolára került, meglepetéssel tapasztalta, hogy a matematika oktatás címén csak százalékszámítást és arbitrálási ismereteket tanítanak. Mint többször elmesélte, akkor határozta el, hogy a tananyagot erőteljesen átalakítja és ehhez tankönyveket ír. Abból indult ki, hogy egy közgazdásznak komoly statisztikai ismeretekre van szüksége. Ez már adta a matematika tananyag strukturális felépítését. Ha kell a statisztika, akkor kellene a valószínűségszámítás sűrűség és eloszlásfüggvényekkel kapcsolatos fejezetei, egy és többváltozós esetben. Annak megalapozásához viszont az integrálelméletre van szükség, amivel gyakorlatilag a klasszikus analízis oktatása szükségessé válik. Először közvetlen munkatársaival jegyzeteket, példatárakat készített az új tananyaghoz. Majd, a gazdasági vertikumban működő társfőiskoláink matematikusainak meggyőzése után, közösen megírták az általunk kék könyvek néven ismert Analízis, Valószínűségszámítás és Operációkutatás I. és II. könyveket. Ezek országosan ismert és alkalmazott könyvekké váltak és több mint tizenöt évig használtuk azokat. A leváltásukat nem a könyvek tartalma, hanem a bolognai képzésre való áttérés kényszerítette ki. Szintén a Csernyák László szerkesztése alatt készítettük el, a most zöld könyvek néven ismert, Analízis és

Valószínűségszámítás könyveket. Ebben a munkában többekkel jelentős szerepet kaptam, és elmondhatom, nagyon jó volt Lacival együtt dolgozni. Összességében tíznél több, országosan ismert és használt tankönyvet írt. Még 1973-ban hallottam Debrecenben a Kossuth Gimnázium gyakorló iskolai vezetőtanárától Dézsi Zoltánétól: Ahhoz, hogy valakiből jó tanár váljék az alábbi két tulajdonság a legfontosabb:

- Biztos szakmai ismeretek
- Tisztesség

Nos, Laci mindkettőben bővelkedett. Az, hogy belőle egy országosan elismert kiváló oktató lett, az alábbi tulajdonságai is hozzájárultak:

- Igazságosság
- Hallgatók becsülése, szeretete
- A maximális ismeretátadás szándéka
- Nem becsülte túl az olyan sztenderdeket, mint évfolyamátlag, első vizsgát sikeresen teljesítők aránya, stb.

Életútja nem volt konfliktusmentes. Nem is lehetett az, mert Laci mindig a maximális eredményt akarta elérni, a saját szempontjai szerint. Ő, mint már említettem, az eredményességet nem olyan sztenderdeken mérte, mint csoportátlag, évfolyamátlag, első vizsgát sikeresen teljesítők aránya. Neki az alábbi szempontjai voltak: Az adott lehetőség mellett, a lehető legtöbb tudást átadni, gondolkodásra nevelni, az igazságot megismertetni. Az ő vezetése alatt alakult ki tanszékünkön az a szemlélet, hogy a lehető legnehezebb dolgot kitűzni, amiért még éppen nem rúg seggbe az intézmény vezetése.

Természetesen ez a szemlélet konfliktusok sokaságát indukálta, amit tudatosan vállalt, a cél érdekében. Nagyon szenvedett attól, hogy élete utolsó húsz évében az aktuális oktatási miniszterek, pártállásuktól függetlenül azon ügyködtek, hogy az oktatás színvonalát egyre lejjebb tapossák. A bemeneti oldalon, ugyan többnyire okos, de egyre felkészületlenebb gyerekek jelentek meg. Sokszor kapott kéretlenül tanácsot, melyek lényege az volt, hogy csökkenteni kell a számonkérés színvonalát, akkor jobbak lesznek a tanulmányi eredmények. Ezekre a felvetésekre volt válasz örökérvényű meglátása:

Nem szabad a rossz tanulmányi eredményen úgy javítani, hogy csökkentjük a számonkérés színvonalát, mert a hallgatók nagyon gyorsan tudomásul veszik a gyengébb színvonalat és ahhoz igazodva fognak rossz eredményeket produkálni, a vezetés felháborodását fenntartva. (Hibás kör.)

A megoldás az, hogy pontosan ismertetett követelményrendszerhez ragaszkodva, munkára kell kényszeríteni a hallgatót, nem engedve meg a középiskolában megszokott kényelmes életmódot.

A gazdasági matematikában, annak oktatásában örömet lelte. A „kék” analízis könyvének mellékletében 15 oldalon alkalmazásokként leírta a gazdasági számításoknak egy olyan összefoglalását, ami tartalmazza teljes egészében egy félévnyi pénzügy tananyag lényegét. Ebben is, mint mindig, hangsúlyt fektetett arra, hogy az olvasót a gazdasággal kapcsolatos csúsztatások lényegére rávezesse. Egy külön pont foglalkozik az infláció figyelembevételével. Miért is tartotta ezt fontosnak?

Szenvedélyesen ragaszkodott ugyanis az igazsághoz, nem tűrt semmilyen félrevezetést. Azok ellen mindig szenvedélyesen harcolt. Ez egyébként az egyik legfontosabb oktatói erénye volt. A politikusok mindig is sokat beszéltek a gazdaságról, de többnyire nem az igazság feltárásának szándékával, hanem az öngazolás céljával. Így aztán pályafutása során mindig volt mit kiigazítani. Ezzel kapcsolatos feladatai közül most ismertetem a legelsőt, és a legutolsót. Sok-sok évvel ezelőtt, még az ötéves tervek időszakában sokszor olvashattunk, vagy hallhattunk ilyen kijelentéseket: Az előző öt évben a jövedelmek évi 6,5%-kal növekedtek, az árak pedig csak évi 3,4%-kal nőttek. A vásárlóerő tehát évi $6,5 - 3,4 = 3,1\%$ -kal növekedett.

Valójában: $106,5/103,4=1,0299$ szeresére nőtt a vásárlóerő, tehát a növekedés nem 3,1%, hanem 3%-nál is kisebb, 2,99%. Ezzel a gondolatmenettel egy tervidőszak vonatkozásában már több mint fél százalékot lehetett kozmetikázni. Emlékszem egyszer a rendszerváltás után volt az a kijelentése, hogy na, most magyarázzátok meg a népnek, hogy a 20 % infláció és 15 % jövedelemnövekedés nem 5 % vásárlóerő csökkenés, hanem annál kevesebb. Valójában 4,17 %. Egyfajta elégtételnek érezte, hogy a hazugság visszahull a politikusok fejére. Mellesleg tegnap este az egyik televízió híradójában azt mondták a pénzügyekben kevésbé jártas népnek, hogy a decemberi 24,5%-os infláció és a 17%-os bérnövekedés következtében 7,5%-kal csökkent a dolgozók életszínvonala. Láthatjuk, hogy csúsztatás van most is. Az „átlagos dolgozó” vásárlóereje $[1-(117/124,5)]*100\%=6,02\%$ -al csökkent, ami persze szomorú esemény. Ráadásul az életszínvonal és a vásárlóerő különböző fogalmak.

Amikor a „babakötvényt” a politikusok bevezették, a sajtó rögvest olyan színben tüntette fel azt, mint ami a jövő generációnak jelentős segítséget nyújt, amiértis a születések számának növekedése várható. Hogy rámutasson, a babakötvény nem egy sarokház megvásárlására való, másnap a következő feladatot oldotta meg a Gazdasági Matematika I. című előadásának bevezetésében.

Tegyük fel, hogy a következő 18 évben az éves kamat mindvégig 6% marad, és a babakötvény hozamából kamatadót nem vonnak le.

a) Ha az évi inflációt is állandónak, évi 5%-nak tételezzük fel, akkor van-e esélye a babakötvény tulajdonosának a 18. születésnapján maga és barátnője

számára, az államtól kapott babakötvényből egy-egy olyan színvonalú téli kabátot vásárolni, ami jelenleg 40 000 forintba kerül?

b) Milyen évi reálkamat esetén lehetséges a két kabát megvásárlása?

a) A babakötvény 18 év múlva $50000 \cdot 1,06^{18} = 142717$ forintot ér. Ha a kabát ára évi 5 %-kal növekszik, akkor két kabát ára $80000 \cdot 1,05^{18} = 192530$ forint lesz. A második kabát vásárlásának felerészben sincs biztosítva a pénzügyi fedezete.

b) Az $50000 \cdot r^{18} = 80000$ összefüggésből $r = 1,0265$ adódik, tehát a reálkamatra az akkor meglehetősen utópisztikus 2,65%-os értéket kapjuk. Megjegyzem, hogy az a) feladatnál változó kamatoknál, 1% reálkamat esetén hasonló következtetésre jutunk, hosszabb számolással.

Ha még élne, februárban bizonyára egy olyan feladattal kezdené az előadásait, amely a magas élelmiszer áremelkedésről szólna.

A PSzF-en töltött idő alatt, 1985-ben professzori kinevezést kapott a Miskolci Egyetemre, ahol másodállásban dolgozott. Szerencsénkre nem ment át főállásba sem Miskolcra, sem a Közgazdasági Egyetemre, ahol szintén félállású professzor volt. Ezen kívül részt vett a Békéscsabai Főiskola létrehozásában is. Néhány évig ott is irányította a matematikaoktatást. Különböző egyetemeken PhD védési bizottságokban vett részt. Szegedre is járt előkészítőt tartani. Pár évig az Eötvös Egyetemen vezetett szemináriumokat. Valóban sokfelé tanított, verseny folyt érte az intézmények között. Szerencsénkre a PSzF-en otthon érezte magát, nem akart onnan elmenni.

Nem csoda, hogy a diákjaink körében megfogalmazódott az alábbi „matematika feladat”:

Ha félórát eltöltesz egy véletlenszerűen kiválasztott felsőoktatási intézményben, akkor mennyi a p valószínűsége, hogy Csernyák tanár úrral találkozol a folyosón?

Bár a tréfás feladatra senki nem kereste a választ, az élet úgy hozta, hogy 2009. április 5.-e óta sajnos mindannyian ismerjük a feladat megoldását. Azóta $p=0$.

Professzor Dr. Csernyák László
1936 – 2009